

Əhməd Şövqinin Əndəlüs şairi İbn Zeydunun “Nuniyyə”sinə nəzirəsi: “Əndəlusiyyə”

Şahanə Şahbazova

AMEA akademik Ziya Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutu. Azərbaycan.

E-mail: shahaneshahbaz@gmail.com

Annotasiya. Məqalədə Misir şairi Əhməd Şövqinin “Əndəlusiyyə” qəsidəsi araşdırılır. Ə.Şövqi Əndəlüsdə sürgündə olarkən qələmə aldığı bu əsərini Əndəlüs şairi İbn Zeydunun “Nuniyyə”sinə nəzirə olaraq yazmışdır. İbn Zeydun bu qəsidəni yazdığı zaman Kardovadan uzaq düşüb, vətəmində sevgilisi – şairə şahzadə Vəlladə Bint əl-Müstəkfani, öz yaralı qəlbini və siyasi şöhrətini qoyub gedib; Misir şairi Əhməd Şövqi də vətəmindən sürgün olunarkən, Misirdə doğmalarını, yoldaşlarını, xəstə anasını qoyub, xədiv qəsrindəki yüksək mövqeyini tərk etmişdir.

Yeni ərəb poeziyasında öz dəsti-xəttini yaratmış Misir şairi “Əndəlusiyyə” qəsidəsi ilə İbn Zeydunun şeirinin dərinliyinə varmağı, ona fərqli baxış, yeni surət və fərdi üslub verməyi bacarmışdır. Araşdırma obyektini olan bu iki şeirə nəzər salanda, Şövqinin öz şeirinə tam sahibləndiyini, ona öz dövrünün ruhunu aşladığını görürük. Əhməd Şövqi Əndəlüs şairinin əsərindən sadəcə, model olaraq istifadə edərək, onun minvalında gözəllikdə, təsvir və məzmununda ondan heç də geri qalmayan sənət nümunəsi yaratmışdır.

Açar sözlər: Əndəlusiyyə, Nuniyyə, vətən həsrəti, İbn Zeydun, Əhməd Şövqi

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 17.05.2022; qəbul edilib – 13.06.2022

Muaradah (imitation) of Ahmad Shawqi on “Nuniyya” of the Andalusian poet Ibn Zaydun: The poem “Andalusia”

Shahana Shahbazova

Institute of Oriental Studies named after Academician Ziya Bunyadov of ANAS. Azerbaijan.

E-mail: shahaneshahbaz@gmail.com

Abstract. The article examines the poem “Andalusia” of the Egyptian poet Ahmad Shawqi. A.Shawki wrote this work while in exile in Andalusia, referring to the Andalusian poet Ibn Zaydun's “Nuniyya”. When the Andalusian poet Ibn Zaydun wrote this poem, he left Cordoba, leaving behind his beloved poetess the Princess Wallada bint al-Mustakfi (the daughter of the last Umayyad Caliph of Cordoba), his wounded heart and political fame. The Egyptian poet Ahmad Shawqi also left his relatives, friends and sick mother in Egypt during his exile and left his high position in the Khadiv castle.

The Egyptian poet, who created his own individual way in the new Arabic poetry, managed to reach the depths of Ibn Zaydun's poetry with the poem “Andalusia”, giving it a different look, a new image and personal style. When we look at these two poems, which are the object of research, we see that Shawqi fully mastered his own poetry, instilled in him the spirit of his time. Using the work of the Andalusian poet only as a model, Ahmad Shawqi created a beautiful example of literature that is not inferior to him in beauty, description and content.

Keywords: Andalusia, Nuniyya, longing for a homeland, Ibn Zaydun, Ahmad Shawqi

Article history: received – 17.05.2022; accepted – 13.06.2022

Giriş / Introduction

XIX əsrin ikinci yarısı, XX əsrin əvvəllərində (1868-1932) yaşamış Əhməd Şövqinin zəngin yaradıcılığı yeni ərəb ədəbiyyatına bənzərsiz yenilik gətirmişdir. Ə.Şövqi öz yaradıcılığında müasir sivilizasiyanın ideyalarını əks etdirməyi bacaran ilk ərəb şairlərindəndir. Şair 1914–1919-cu illərdə Əndəlüsdə – ərəblərin iftixar mənbəyi olmuş məkanda keçirdiyi sürgün dövründə yeni ərəb ədəbiyyatına töhfələr bəxş etmiş, klassik şeirin yenidən canlanmasına zəmin yaratmışdır.

Ömrünün beş ilini İspaniyada keçirən Ə.Şövqinin Əndəlüsün küləyinin ətrini, şanlı keçmişini, ölməz tarixi abidələrini tərənnüm etdiyi iki böyük qəsidəsi vardır. Bunlardan biri “Eyvan Kəsra” qəsidəsinin müəllifi böyük Abbasi şairi əl-Buhturiyə nəzirə olaraq yazdığı “الرحلة الى الأندلس” (“Əndəlüsə səyahət”) qəsidəsi (Siniyyə), digəri Əndəlüs şairi İbn Zeyduna nəzirə olaraq yazdığı “اندلسية” (“Əndəlusiyə”) (Nuniyyə) qəsidəsidir.

“Əndəlusiyə” qəsidəsi əlli beytdən ibarətdir. Bəsit bəhrindədir (müstəf'ilün, fA'ilün, müstəf'ilün, fA'ilün, müstəf'ilün, fA'ilün, müstəf'ilün, fA'ilün / مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن / فاعلن مستفعلن فاعلن).

Əsas hissə / Main Part

İbn Zeydun öz əsərində Əndəlüs şahzadəsi əl-Müstəkfanın qızı Vəlladə ilə ayrılığından doğan həsrət və kədəri təsvir edir. Bint əl-Müstəkfa özü şairə olmuş, gözəl bəlağəti və poeziyası ilə şöhrət qazanmışdır. Şairə Kardovada böyük ədiblərin və şairlərin toplandığı ədəbi məclislər təşkil etmişdir. Sarayda çalışan İbn Zeydun bu məclislərdə Vəlladəyə aşiq olmuş, sonra böhtan nəticəsində həbs edilmişdir. Həbsdən qaçıb vətənindən didərgin düşəndən sonra bu qəsidəni qələmə almışdır.

İbn Zeydun “Nuniyyə” qəsidəsinə aşiq olduğu Vəlladəyə göndərmişdir [2, s.11]. O, qəsidədə məhbubunun öz əhdinə sadıqlığını soruşur, birgə keçən günlərin həsrətini təsvir edir.

Əndəlüs şairi qəsidənin əvvəlində Vəlladədən uzaq düşdükdən sonra hüzn və kədərini ifadə edir:

وَنَابَ عَنْ طَيْبِ لُقَيَانَا تَجَافِينَا أَضْحَى التَّنَائِي بَدِيلاً مِنْ تَدَانِينَا [2, s.11]

(Bizim yaxınlığımız uzaq məsafəyə çevrildi,
Gözəl görüşlərimiz cəfaya döndü.)

Bu ilk beytdə “أضحى التناهي بديلاً من تدانينا” ifadəsi ilə şair müqayisə üslubundan istifadə edərək indiki halını və keçmiş halını göstərmək istəmişdir [1, s.434].

Sonra İbn Zeydun birbaşa ona hakim olan ayrılığın səbəbini qeyd edir və zamanı şəxsləndirərək, sanki günahkarın zaman olduğunu bildirir:

أَنَسَا بِقَرِيهِمْ قَدْ عَادَ بِيَكِينَا أَنْ الزَّمَانَ الَّذِي مَا زَالَ يَضْحَكُنَا [2, s.11]

(Bizi yaxınlarımızın ünsiyyəti ilə güldürən Zaman indi dönüb, ağladır bizi.)

Şair bu beytdə diqqəti daxilindəki keçmiş və indinin mübarizəsinə, onlar arasında təzadə yönəldir. Keçmişdə olan xoşbəxtlik indi mövcud olan kədərə qarşıdır. Bu ziddiyyət və savaşı qəsidənin bir çox beytdə görə bilərik.

Əhməd Şövqi isə öz “Nuniyyə”sini quşa müraciətlə başlayır və dərddini bölüşür. Bu da şairin sürgündə düşar olduğu yalnızlığa dəlalət edir ki, quşdan başqa onunla kədərini bölüşəcək, halından şikayət edəcək bir kimsəni tapmır.

يَا نَائِحِ الطَّلْحِ أَشْبَاهُ عَوَادِينَا يَا نَائِحِ لُؤَادِيكَ أُمُّ نَأْسَى لُؤَادِينَا [3, s.475]

(Ey “Talh”ı ağlayan, müsibətimiz oxşardır.
Sənin vadinə ağlayaq, ya öz vadimizə)

Əhməd Şövqi bu mətələ beytində Sevilyadakı “Talh vadisi”nə işarə edir. Bu işarə bəzi tədqiqatçılara həmin şeiri Sevilyada olarkən qələmə aldığı zənn etməyə dəlil vermişdir. Lakin qəsidənin son üç beyti əminliklə göstərir ki, əsər şairin Barselonadakı yaradıcılığının məhsuludur.

Şövqinin müraciət etdiyi “Talh”ı ağlayan nisgilli quşdur. Şairin xəyalı bu quşla Talh vadisində görüşmüşdür. Talh vadisi Sevilyada “Əl-Vadil-kəbir” çayının sahilində yerləşən bağıdır. Şairin Talh

vadisi haqqında məlumatı Barselonada mütaliə etdiyi “Nufahut-tibb” və “Qalayid ul-ədyan” kitablarından qaynaqlanmışdır. Sürgün olunmuş şair xəyalında bu gözəl vadidə ibn Taşfin onları Ağamata sürgün edənə qədər əl-Mötəmid ibn Abbadin yoldaşı Rumeykiyyə ilə necə gəzdiklərini xəyalında canlandırmışdır [1, s.99]. Abbadi məliki sürgündə olarkən əlindən alınmış mülkünü və gözəl vadinin qüssəsini yada salır. Ə.Şövqi də xəyalında canlanan sürgün olunmuş məlikin həmin vadidəki həzin naləsini “Talh üçün ağlayan” quşun nisgili kimi simvolizə etmişdir.

Quş yurdundan uzaq düşmüş və qərbləkdir. O, öz diyarına şövqünü ifadə edərək ağlayır. Nisgilli quş insanla eyni cinsdən olmasa da, şairin özünü ifadə etdiyi simvol kimi istifadə olunmuşdur. Onları eyni müsibət birləşdirir:

مَاذَا تَقْصُ عَلَيْنَا غَيْرَ أَنْ يَدَا
رَمَى بِنَا النَّبِيْنَ أَيْكََا غَيْرَ سَامِرْنَا
فَقِنَّ يَكُ الْجِنْسُ يَا إِبْنَ الطَّلْحِ فَرَقْنَا [3, s.476]

قَصَّتْ جَنَاحَكَ جَاءَتْ فِي حَوَاشِينَا
أَخَا الْغَرِيبِ وَظِلًّا غَيْرَ نَادِينَا
إِنَّ الْمَصَائِبَ يَجْمَعَنَّ الْمُصَابِينَا

Nə deyirsən, sənin qanadlarını qıran əl bizi də dörd yandan sardı.

Aramıza ayrılığı saldı, ey qərib qardaş, (indi) məclislərimiz də başqadır, söhbətlərimimiz də.

Əgər bizi, ey Talhın övladı, cismimiz ayırırsa,

Müsibətlər bəlayə mübtəla olanları birləşdirir.

يا ابن الطلح (ey Talh övladı) burada metaforadır (استعارة مكنية-), şikayətləri dinləyən aqil insan dedikdə nəzərdə tutulur.

Şair söhbət əsnasında müxatibindən onun qissəsini dinləmək istəmir. Bildirir ki, qissələri eynidir: onun qanadını qıran, qanadından ayrı salan əl şairi də yurdundan ayrı salmışdır. Ə.Şövqi beytdə qeyd edir ki, ayrılıq onu və müxatibini olduqları yerdən, vətənlərində yığışdıqları məclislərdən, həmsöhbətlərindən fərqli olan bir məkana salmışdır.

Ə.Şövqi bu qəsidədə Əndəlüsün İslam mədəniyyəti nümunələrini əzəmətlə canlandırmışdır.

رَسْمٌ وَقَفْنَا عَلَى رَسْمِ الْوَفَاءِ لَهُ
نَجِيشٌ بِالذَّمْعِ وَالْإِجْلَالِ يَتَيْنَانَا [3, s.476]

Bu təsvir qarşısında (keçmişə) sadıq olaraq dayanmışıq.

Göz yaşı axıdırıq, əzəməti isə bizi saxlayır.

Burada şair əcdadlarının keçmişini xatırlayır, onlardan qalmış abidələr və ətlal önündə vəfa nümunəsi olaraq dayanır. O, fikirləşir ki, bu nostalgiya göz yaşlarının sel kimi axmasına səbəb olacaq, lakin onların əzəməti və cəlalı göz yaşlarının önündə sədd çəkir, fəxarət hissi yaradır. Şair burada əcdadlarının böyüklüyünə və onların burada- Əndəlüs torpağında yaratdığı ehtişama işarə edir.

Əhməd Şövqi bu əsəri yazanda hələ də Əndəlüsü görmədiyindən oranı yalnız Misirdən özü ilə Barselonaya gətirdiyi tarix və ədəbiyyat kitablarındakı şəkillərdə görmüşdü. Bu səbəbdən oradakı İslam abidələri haqqında dəqiq təsvir vermir.

Sonra şair Əndəlüs əhlinin maddi irsi ilə şöhrət qazandıqları kimi, mənəvi keyfiyyətləri ilə də böyük ehtiram sahibləri olduqlarını bildirir:

لَوْ لَمْ يَسُودُوا بِدِينٍ فِيهِ مَنَبَهُةٌ
لِلنَّاسِ كَانَتْ لَهُمْ أَخْلَاقُهُمْ دِينَا [3, s.476]

Əgər insanları aqah edən din onlara (Əndəlüs əhlinə) hakim olmasaydı,

Onların əxlaqı onların dini olardı.

Burada Əhməd Şövqi öz millətinin yüksək mənəvi dəyərinə toxunmuş, sahib olduqları İslam dini ilə yanaşı, əcdadlarını bu gününə qədər sevdiren yüksək əxlaqi keyfiyyətlərini tərənnüm etmişdir.

“Nuniyyə” qəsidəsində İbn Zeydun ilə Əhməd Şövqini birləşdirən əsas məziyyətlərdən biri hər iki şairin məşuquna olan hissələrinin tərənnümüdür; Əndəlüs şairi sevgilisi Vəlladəni vəsf edirsə, Şövqinin məhbubu Misirdir.

İnsan surətinin gözəlliyini yüksək sənətkarlıqla vəsf edən İbn Zeydun bu şeirində də məhbubunu tərənnüm edərək, insan obrazının unikal təsvirini verir:

رَبِيبُ مَلِكٍ كَأَنَّ اللَّهَ أَنْشَأَهُ
لَسْنَا نُسَمِّيكُ إِجْلَالًا وَتَكْرِمَةً [2, s.13]

مَسْكَأً وَقَدَّرَ إِنْشَاءَ الْوَرَى طِينَا
وَقَدَّرَكَ الْمُعْتَلِيَّ عَنِ ذَاكَ يُغْنِينَا

(O mələkəni Allah müşkdən yaradıb,

Digərlərinin qədərinə torpaq düşüb.

*Sənə olan hörmətdən adını söyləmirik,
Uca nəşəbin kafidir, sözümüzə hacət yoxdur.)*

Şair sevgilisini bəşər fəvqündə olan bir varlıq kimi təqdim edir; Onun torpaqdan deyil, müşk ilə yarandığını söyləyir. Zəki Mübarək bu beyti belə ifadə edir:

“İbn Zeydunun şeirində “torpaq” (الطين) kobud səslənir. Burada ibn Zeydun bəzi insanlara işarə etmək istəyib. Adam qəzəblənəndə insanın torpaqdan yarandığını görür.” [4, s.232]

İbn Zeydun uca nəşəbə sahib sevgilisinin adını ona olan böyük ehtiramı səbəbiylə söyləməkdən belə çəkinir. Şair sevgilisini vəsf etmək üçün kəlimələrdən ona layiqini tapmır, o səbəbdən, uca taleyini vurğulamaqla kifayətlənir, başqa sözə hacət görmür.

Əhməd Şövqi öz sevdini, məhbubu olan vətəni - Misiri eyni qüdsiyyətdə təqdim edir; onu Cənnəti-firdovs ilə vəsfləndirir:

عَيْنٌ مِنَ الْخُلْدِ بِالْكَافُورِ تَسْقِينَا لَكِنَّ مِصْرَ وَإِنْ أَغْضَتَ عَلَى مِقَّةٍ [3, s.476]

Lakin Misir, ondan söhbət açmadıq.

Hərgah, o, dirilik bulağıdır, bizə su verir.

Bu keçidi şair “lakin” ədatı (حرف الاستدراك - ərəbcə) ilə ifadə edir, bununla vətəninin daima qəlbində olduğunu bildirir. Beləcə, Əndəlüs və onun əhli bərəsində söhbətə xitam verərək, qəsidəni həsrətini çəkdiyi, dirilik bulağı, cənnət adlandırdığı Misirin təsviri ilə davam etdirir.

Ümumilikdə “Əndəlusiyə” şeiri beşinci beytindən doqquzuncu beytinə qədər Əndəlüsə növhə xarakteri daşıyır. Əsərdə Ə.Şövqi əcdadlarının fəzilət və əxlaqi keyfiyyətlərindən bəhs edir. Bu beytlərdə hüznü ifadələr daha çoxdur. Şair qəsidənin bu ilk hissəsində keçmiş və hazırkı zamanı birləşdirir, keçmişə indinin gözü ilə baxır və Əndəsün növhəsindən öz halının ifadəsinə keçir.

Ə.Şövqi ilə İbn Zeydunun əsərlərindəki digər oxşarlıq “şimşəyə” (“البرق”) xitab olunaraq edilən təbiət təsvirində özünü göstərir:

يا ساري البرق (“Ey gecə şimşəyi”) münacatını başlayarkən, Əhməd Şövqi Əndəlüs

şairinin qəsidəsinə dönür, onun öz diyarına olan şövqünü və həsrətini bildirdiyi kimi, eyni qəlibdən istifadə edərək Misirə olan nisgilini ifadə edir:

بَعْدَ الْهُدُوءِ وَيَهْمِي عَنْ مَاقِينَا يا ساري البرق يرمي عن جوائنا
هاجُّ الْبُكَاءِ فَخَضَبْنَا الْأَرْضَ بَاكِينَا لَمَّا تَرَفَّرَقَ فِي دَمْعِ السَّمَاءِ دَمًا [3, s.476, 477]

*Hər tərəfdən bizi sarıb, sükunətdən sonra göz yaşı tökən, ey gecə üfüqünü yaran şimşək,
Səma qan kimi göz yaşı tökəndə, ürəyimiz doldu, ağladıq, Yer üzünü qana boyadıq, qanlı göz yaşımızla.*

Şövqi burada gecə şimşəyinə səslənir, onu dərdinə şərik olmağa çağırır. Şairin qəlbi çırpınanda ildırım da çaxır.

Ə.Şövqi bu beytdə ağlamaq halına müraciət etməklə təbiəti şəxsləndirir. Səma ağlayarkən şair də göz yaşı tökür, beləcə, yer üzünü qan rəngində göz yaşlarına boyayırlar.

İbn Zeydun isə öz “Nuniyyə”sində şimşəyə müraciət edərək, sevgilisinin qəsrinə gedib, orada yağışını yağdırmasını xahiş edir:

مَنْ كَانَ صِرْفَ الْهَوَى وَالْوُدَّ يَسْقِينَا يا ساري البرق غاد القصرَ واسقِ به
إِلْفًا تَذَكَّرُهُ أَمْسَى يُعْنِينَا وَإِسْأَلُ هُنَالِكَ هَلْ عَنِّي تَذَكَّرُنَا
لَوْ عَلَى الْبُعْدِ حَيًّا كَانَ يُحْيِينَا وَيَا نَسِيمَ الصَّبَا بَلِّغْ تَحِيَّتَنَا [2, s.13]

(Ey gecə şimşəyi, sevgilimin qəsrinə get, ora su ver,

Bir zamanlar sağ eşqlə, sevgilə bizə su verənə.

Ordan xəbər al, biz onun xatirindəyikmi, dost kimi

O dost daim xatirdədir, gecə əzab verir bizə.

Ey səbə yeli, salamımızı ona çatdır,

uzaqdan da olsa, salamı bizə həyat verənə.)

İbn Zeydun ayrılıq və həsrətin təsvirini daha qüvvətli etmək üçün təbiət ünsürlərindən istifadə edir: səbə nəsimindən xəbər alır ki, qəsrəndən, əhlindən uzaq olsa da, sevgilisinin qəlbində bir iz qoyubmu? Sonra qəlbindəki ən incə duyğuları ifadə edir; qız daim xatirindədir, ona yuxusuzluq, əzab verir. Şairin təbiət təzahürlərinə sığınması, onunla sevdidiyi şəxsin arasında münasibətin qeyri-mümkünlüyünü ifadə edir; Buludlar onun təşnəsinə çarə olur, səbə yeli kədərini qovur.

İbn Zeydunun şeiri məzmun cəhətdən daha çox şairin vətəninə tərki edib gəldiyi Vəlladə Bint əl-Müstəkfaya olan həsrətini ifadə edir. Əhməd Şövkünin nisgili isə daha çox vətəni ilə bağlıdır. Əndəlüs şairinin qəsidəsində bədii ifadə vasitələri - istiarə, təşbeh və bənzətmələr daha zəngindir. Misir şairi də qəsidənin orta qisminə eyni bənzətmələrə müraciət etmişdir. Əndəlüs şairinin bənzətmələrini bu beytlərdə görmək olar:

على نيامٍ ولم تهتف بسالينا الليلُ يشهدُ لم تهتكِ دِياجِيهٗ
قيامٍ ليلِ الهوى للعهدِ راعينا والنجمُ لم يَرنا إلا على قَدَمِ [2, s.]

Gecə şahiddir ki, biz onun qaranlığının kölgəsində yuxuya dalıb səndən ayrılmadıq.

Ulduz bizi gecənin başlanğıcında ancaq oyaq gördü, həsrətli, əhdimizə vəfalyıq.

Bu beytdə şair gecəni və ulduzu həyat hadisələrinin şahidi olan insanla şəxsləndirir. Ulduz aşıqların rəfiqidir, sirdaşdır. Bu cəhətdən, ulduzlar da şairin sevdiklərinə olan vəfasının şahidi olmuşdur.

Burada təbiət şairin öz əcdadlarının böyüklüyü qarşısında kövrəldiyinin şahidi kimi təqdim olunur. Onlar (gecə və ulduz) yuxuya dalıb, bu əzəməti görməzdən gəlmirlər, əksinə, cəsarətli surətdə onunla üz-üzə dayanıb, onu izləyirlər.

Sonra şair Misirdə keçən gəncliyini yada salır, Nil vadisini təsvir edir, Nilin sahilinə bağlı şanlı karvandan iftixarla bəhs edir. Sonrakı beytdə, demək olar, vətənə dönməyinin şövkünün təsiri ilə Misiri, orada yaşadığı günləri, Nil vadisindəki səhər mehinin ətrini, dirilik bulaqlarını təsvir edir:

وإنزل كما نزلَ الطلّ الرّياحينا فقف إلى النيلِ وإهتف في حمائِه
فطاب كلُّ طُروحٍ من مرامينا ويا مُعطرَةَ الوادي سرتِ سحرًا [3, s.477]

Nildə dayanıb dərəsindən səslən

Reyhan üzərinə düşən şəh kimi en.

Ya vadinin səhəri saran ətritək

Hər bir arzumuza xeyir-dua ver.

Əndəlüs şairi İbn Zeydun da qürbətdə keçmiş günlərinin xiffətini çəkir, sevdiyini bir daha görməyinin arzusu ilə yaşayır. Bu dünyada bir daha onunla görüşməkdən ümidini üzüb, əbədi aləmdə qarşılaşacağını düşünür:

في موقف الحشر نلقاكم وتلقونا إن كان قد عرَّ في الدنيا اللقاء بكم [2, s.15]

(Əgər bu dünyada səni görmək şərəfinə nail olduqsa,

Məhsər günü də görüşərik biz səninlə.)

Misir şairi də son beytlərdə məhbubu olan vətəninə görməyinin şövkü ilə çırpınır. Bu cəhətdən, həmin parça İbn Zeydunla eyniyyət təşkil edən beytlərdən hesab olunur:

عن الدلالِ عليكم في أمانينا غاب الحنينُ إليكم في حواطِرنا
في النائباتِ فلم يأخذُ بأيدينا جئنا إلى الصبرِ ندعوه كعادَتنا

Sənin həsrətin indi əfkarımızdan itib, artıq arzularımızda səni təmənnə edirik.

Səbir edən olduq, müsibətlərdə adətımız üzrə ona səslənirik, o da əlimizdən tutmur.

Ə.Şövqi bu şeirini yazarkən, artıq İspaniyanı tərki edib vətəninə getməyin şövkündə olur. Bu qəsidəni yazdığı zaman müharibənin bitməsinə təsadüf edir. Əli-qolu bağlı olduğundan yeganə çarəni səbir etməkdə görür. Hər bələdə, hər müsibətdə səbir diləndiyi kimi, o da dözümlü istəyir. Lakin, səbri bu dəfə müvəqqəti olur, dərini sağaltmır, ona kömək etmir.

Şair daha sonra ehramlar qarşısında dayanır, zəngin kəlmələrlə və gözəl bədii bənzətmələrlə gördüklərinin rəsmi şair qələbində təsvir edir:

به يدُ الدهرِ لا بُنيانُ فانيها كأنَّ أهرامَ مصرٍ حائِطٌ نهَضتْ
كُنوزُ فرعونَ غَطَّينَ الموازينا كأنَّها تحتُ لألاءِ الضحى دهبًا [3, s.478]

Misir ehramı zamanın özünün əliylə hörülmuş divardır, sökülən binalardan deyil.

Sanki o ehramlar səhərin mirvariləri altında qızıldır, fironun xəzinəsi mizanımızı sarıb.

Qəsidənin son beytində şairin gözünə vətəninə qoyub gəldiyi xəstə anası görünür, nisgili qabarır. Bu məqamda qürbətdə olan şair iki dərini müqayisə edir: Birincisi - Misirdir, digəri - Helvanda qoyub gəldiyi qiymətli xəzinəsi. Ə. Şövqi bu beytdə hər iki anası arasında dərin simvolik əlaqə yaradır:

خَيْرَ الْوَدَائِعِ مِنْ خَيْرِ الْمُؤَدِّيْنَا
لَمْ يَأْتِهِ الشَّقْوُ إِلَّا مِنْ نَوَاحِينَا
لَمْ نَدْرِ أَيُّ هَوَى الْأَمِينِ شَاجِبِنَا
كَنْزٌ بِحُلْوَانٍ عِنْدَ اللَّهِ تَطْلُبُهُ
لَوْ غَابَ كُلُّ عَزِيزٍ عَنْهُ غَيْبِنَا
إِذَا حَمَلْنَا لِمِصْرٍ أَوْ لَهُ شَجَبِنَا [3, s.479]

Helvandakı xəzinəmi Allaha əmanət edirəm, ən gözəl, ən sevimli əmanəti.

Əgər Misirin də, onun da dərđini götürsək,

Bilmirəm hansı ananın həsrəti daha ağır gələr bizə.

Əhməd Şövqinin Nuniyyəsi “Əndəlusiyə” adlansa da, burada Misirin, şairin vətəmində keçirdiyi günlərinin təsviri daha çox əks olunmuşdur. Şərqsünas Henri Peres Ə.Şövqinin “Əndəlusiyə” qəsidəsi haqqında yazır: “*Bu qəsidədə Şövqinin Əndəlusə marağı Nil vadisinə marağından azdır. Onun fikri İspaniyadan çox Misirlədir. Şövqi özünəməxsus romantik üslubla bizim üçün şairin hüznü halını təsvir edir. İki doğması arasında qəlbini sınayır: Əndəlus sevgisi – buna bağlı söhbət dərin deyil, daha azdır. İkinci – Misirə sevgisi – bunu daha güclü hisslərə və qəlb duyğusuna toxunaraq təqdim edir*” [1, s.104].

Nəticə / Conclusion

İbn Zeydunun “Nuniyyə”si bütün ərəb ölkələrində ədiblərin əzbər bildiyi ən məşhur ayrılıq qəsidəsidir. Bu şeirin minvalında bir çox şairlər bənzər əsərlər yaradıblar. Lakin ən məşhuru “Şairlər əmiri” Əhməd Şövqinin “Nuniyyə”sidir.

Əndəlüdə beş il sürgün həyatı yaşamış Əhməd Şövqi qürbətdə olarkən, ibn Zeydunu müsibət və ələmdə özünə qardaş görmüş, qəlbindəki hissləri əks etdirmək üçün Əndəlus şairinin “Nuniyyə”sindən istifadə edib, ürəyindən keçənləri həmin qəlibdə yerləşdirmişdir. Hər iki əsər müxtəlif hədəflərə söykənərək qələmə alınmışdır.

Bu iki “Nuniyyə” qəsidəsini oxuyarkən, hansının daha qədim zamana aid olduğunu ayırd etmək çətinidir. Bu da onu sübut edir ki, Əhməd Şövqi ərəb poeziyasına qədim şeirin gücünü qaytarmış, sabitlik dövründən sonra onu yenidən diriltmişdir.

Ədəbiyyat / References

1. الأشتري, صالح. اندلسيات شوقي: بحث تطبيقي في أدب شوقي في المنفى و أثر الأندلس في شخصيته و فنه. - مطبعة جامعة دمشق. - 1959. - 252 ص
2. ديوان ابن زيدون. دراسة و تهذيب: عبد الله سنده. - بيروت: دار المعارف. - 2005. - 100 ص
3. شوقي, أحمد. الشوقيات. القاهرة: هنداوي. - 921 ص
4. مبارك, زكي. أحمد شوقي. - بيروت: دار الجيل. - 1988. - 328 ص.

Муарада (подражение) Ахмада Шауки на «Нунию» Андалусского поэта Ибн Зайдуна: Касыда «Андалусия»

Шахана Шахбазова

Институт востоковедения имени академика Зии Буньядова НАНА. Азербайджан.

E-mail: shahaneshahbaz@gmail.com

Резюме. В статье исследуется стихотворение «Андалусия» египетского поэта Ахмада Шауки. А.Шауки написал это произведение, находясь в изгнании в Андалусии, ссылаясь на «Нуния» андалузского поэта Ибн Зайдуна. При написании Ибн Зайдун написал это стихотворение, он покинул Кордову, оставив свою любимую поэтессу принцессу Валладу бинт аль-Мустакфи (дочь последнего омейядского халифа Кордовы), свое сердце и политическую славу.

Египетский поэт Ахмад Шауки тоже во время своего изгнания оставил своих родственников, друзей, больную мать в Египте и покинул свое высокое положение в дворце Хадива.

Египетский поэт, проложивший свой индивидуальный путь в новоарабской поэзии, сумел проникнуть в глубины поэзии Ибн Зайдуна поэмой «Андалусия», придав ей иной облик, новый образ и собственный стиль. Когда мы смотрим на эти два стихотворения, являющиеся объектом исследования, мы видим, что Шауки в полной мере овладел собственной поэзией, вселил в него дух своего времени. Используя поэму андалузского поэта только как образец, Ахмад Шауки создал прекрасный образец литературы, не уступающий ему по красоте, описанию и содержанию.

Ключевые слова: Андалусия, Нуния, тоска по родине, Ибн Зайдун, Ахмад Шауки